

Małgorzata Białas

Katedra Ekonomii, Finansów i Zarządzania Środowiskiem
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

Możliwości identyfikacji ryzyka gospodarczego w sprawozdaniach finansowych

Wstęp

Ryzyko jest nieodłącznym elementem działalności gospodarczej. Towarzyszy ono przy podejmowaniu każdej decyzji w tym zakresie. Ważne jest jednak, aby podejmując decyzje mieć świadomość skutków, jakie niesie ze sobą. Dlatego też dostęp do informacji nabiera tak ważnego znaczenia we współczesnej gospodarce. Przedmiotem niniejszego opracowania są sprawozdania finansowe, które będąc nośnikami informacji o dokonanych działaniach, powinny także zawierać informacje na temat przyszłego ryzyka, na które narażone jest dana jednostka gospodarcza. Wiedza na ten temat jest bardzo ważna zwłaszcza z punktu widzenia potencjalnego inwestora, który podejmując decyzje analizuje nie tylko stopę zwrotu z inwestycji, ale także ryzyko związane z jej osiągnięciem.

Tematyka dotycząca identyfikacji ryzyka w sprawozdaniach finansowych jest bardzo obszerna i złożona. Dlatego też w niniejszym opracowaniu zostaną omówione tylko wybrane zagadnienia z tego obszaru. Jednak oprócz ryzyka dotyczącego prowadzonej działalności istnieje także ryzyko związane z samymi zasadami sporządzania sprawozdań finansowych. Nie chodzi w tym momencie o nieuczciwe praktyki w tym zakresie, lecz o dozwolone prawem zapisy, które mają znaczący wpływ na ostateczny kształt sprawozdań finansowych. Dlatego też przedmiotem niniejszego opracowania w szczególności będzie ryzyko pomiaru, czyli ryzyko związane z prawidłową wyceną poszczególnych elementów w sprawozdaniu finansowym. Zdaniem autorki, duże zagrożenie dla zrozumienia informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych związane jest właśnie z wykorzystywaniem wartości godziwej do wyceny składników bilansu. W efekcie w sprawozdaniach finansowych wykazywane są operacje rzeczywiste obok operacji nierzeczywistych, będących skutkiem stosowania wartości godziwej. Występowanie tych drugich znacznie ogranicza możliwości prognozowania przyszłych wartości w sprawozdaniach finansowych, a tym samym utrudnia rzetelne poznanie ryzyka związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Główne obszary występowania ryzyka w działalności gospodarczej

Jako główne obszary występowania ryzyka związanego z instrumentami finansowymi w jednostce gospodarczej MSSF wskazuje na [MSR 1, 14, 17, 32, 33, 39]:

- 1) ryzyko kredytowe – jako ryzyko związane z niewywiązaniem się ze swoich zobowiązań przez jedną ze stron instrumentu finansowego, co skutkuje poniesieniem strat finansowych przez drugą stronę;
- 2) ryzyko płynności – ryzyko pojawienia się trudności z wywiązaniem się przez jednostkę ze swoich zobowiązań finansowych;
- 3) ryzyko rynkowe – ryzyko zmiany wartości godziwej instrumentu finansowego lub przyszłych przepływów pieniężnych z nim związanych wynikające ze zmian:
 - a) kursu wymiany walut (ryzyko walutowe),
 - b) rynkowych stóp procentowych (ryzyko stopy procentowej),
 - c) innych cen rynkowych (inne ryzyko cenowe).

Podane rodzaje ryzyka nie wyczerpują jednak w pełni listy możliwych rodzajów występujących w działalności gospodarczej. O tych i o innych rodzajach ryzyka jednostka jest zobowiązana poinformować czytelników sprawozdań finansowych w informacji dodatkowej [Wielogórska- Leszczyńska 2008, s. 412–442].

O występowaniu pewnych rodzajów ryzyka można przekonać się, analizując poszczególne składniki sprawozdania finansowego. Przykładowo, ryzyko prowadzonej działalności ujawnia się w bilansie poprzez wystąpienie określonych pozycji, ich wartość oraz powiązania z innymi pozycjami.

W wyniku wstępnej analizy bilansu można zidentyfikować **ryzyko struktury bilansu**. Prawidłowa struktura bilansu oznacza finansowanie aktywów trwałych kapitałem własnym. Taka relacja nazywana jest złotą zasadą bilansową. W praktyce jednak bardzo trudno jest firmom zrealizować ten postulat, dlatego też pojawiła się złota zasada finansowania, zgodnie z którą aktywa trwałe powinny być sfinansowane kapitałem stałym (czyli sumą kapitałów własnych i zobowiązań długoterminowych). Jest to bardziej liberalna zasada w stosunku do poprzedniej, ale ukazuje również wzajemne zależności między aktywami trwałymi a źródłami finansowania o okresie wymagalności dłuższym niż 1 rok. Analizując aktywa należy zwrócić także uwagę na ich strukturę i **ryzyko związane ze strukturą aktywów trwałych**. W tym wypadku dużo jednak zależy od rodzaju prowadzonej działalności. W przedsiębiorstwach produkcyjnych udział aktywów trwałych w sumie bilansowej może być znaczący. Z jednej strony aktywa trwałe są niezbędne do prowadzenia działalności produkcyjnej, z drugiej

strony generują wysokie koszty (m.in. eksploatacji, napraw, pozyskania źródeł finansowania na ich zakup). Pamiętać też należy o tym, że wysoki udział aktywów trwałych sprawia, że firma staje się mniej elastyczna na zmiany, które mają miejsce w otoczeniu. Jeżeli jednak przedsiębiorstwo prowadzi działalność produkcyjną i posiada niewielki udział aktywów trwałych w sumie bilansowej, może to świadczyć o starych, zużytych i nieefektywnych składnikach majątku. Z kolei analizując aktywa obrotowe można zidentyfikować pewne oznaki **ryzyka związanego ze strukturą aktywów obrotowych**. Nadmierna wartość zapasów (w porównaniu do lat ubiegłych i w zestawieniu z przychodami ze sprzedaży) może sugerować problemy ze zbytem. Kolejnym źródłem ryzyka mogą okazać się należności, a w szczególności należności przeterminowane. Wiadomości na ich temat należy jednak szukać w informacji dodatkowej, gdyż należności, co do których jednostka nie ma pewności, że spowodują wpływ korzyści ekonomicznych (w tym wypadku wpływ środków pieniężnych lub ich ekwiwalentów) eliminuje się z bilansu poprzez dokonanie odpisów aktualizujących w ciężar kosztów. W sytuacji ustania niekorzystnych warunków i możliwości ponownego zaliczenia należności do aktywów dokonuje się „odwrócenia” odpisów aktualizujących, które tym samym zostają zaliczone do przychodów. W związku z tym, że odpisy aktualizujące mogą wpływać bezpośrednio na wynik finansowy, a w przepisach brakuje precyzyjnego określenia okoliczności dokonywania tych odpisów – ten obszar rachunkowości często wykorzystywany jest w celu tzw. window dressing (tj. upiększania witryny). Może to stanowić źródło potencjalnego ryzyka biznesu, zarządzania, a nawet bankructwa.

Ryzyko wynikające ze struktury pasywów wynika głównie z nieprawidłowej relacji między kapitałami własnymi a zobowiązaniami i rezerwami. Zbyt wysoki poziom zobowiązań świadczy o tym, że jednostka korzysta z dźwigni finansowej, co jest pozytywnym zjawiskiem. Należy jednak pamiętać o tym, że w niesprzyjających warunkach może stać się to przyczyną porażki. Z kolei zbyt wysoki udział zobowiązań w sumie pasywów świadczy o braku chęci zaangażowania się ze strony właścicieli w prowadzoną działalność, co niekoniecznie musi spotkać się z aprobatą ze strony wierzycieli. Brak rezerw świadczy natomiast o niestosowaniu zasady ostrożności, co w dłuższej perspektywie może doprowadzić do ujawnienia takich zobowiązań, których jednostka nie będzie w stanie uregulować.

Analizując bilans można również przyrzeć się **ryzyku płynności**, poprzez m.in. ocenę wskaźników płynności. Należy jednak pamiętać o tym, że wskaźniki te wyliczone są na podstawie bilansu i dotyczą płynności strukturalnej (gdyż wynikają ze struktury bilansu). Na podstawie bilansu czytelnik nie jest w stanie odpowiedzieć na pytanie, czy w perspektywie miesiąca lub dwóch jednostka będzie w stanie na bieżąco regulować swoje zobowiązania (do tego celu niezbędny

byłby preliminarz gotówkowy, który niestety nie jest elementem publikowanych sprawozdań finansowych).

Z kolei przy analizie wyniku finansowego można wyodrębnić następujące ryzyka:

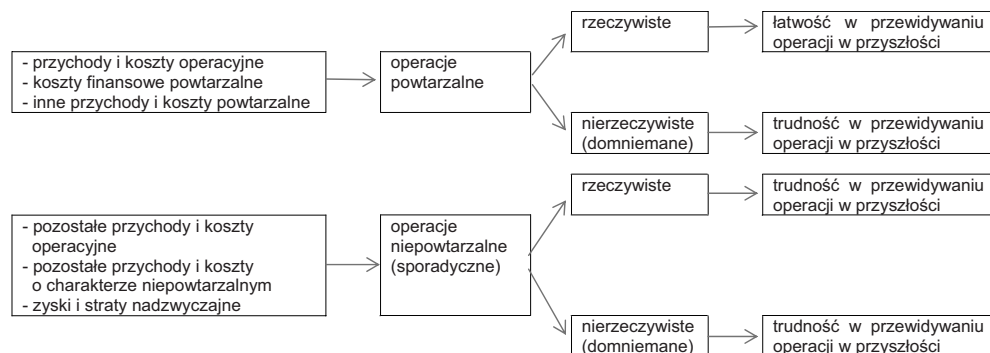
- a) ryzyko zmienności wyników,
- b) ryzyko braku realizacji wyników,
- c) ryzyko pomiaru wyników.

Ryzyko zmienności wyniku polega na tym, że spodziewane w przyszłości wyniki finansowe będą się znacznie różniły od wyników osiągniętych w przeszłości. W celu dokonania analizy w tym zakresie należy z rachunku zysków i strat wyodrębnić te kategorie, które mają charakter powtarzalny, a są to przychody i koszty podstawowej działalności operacyjnej oraz koszty finansowe z tytułu odsetek od zaciągniętych kredytów. Pozostałe pozycje będą miały charakter raczej trudno przewidywalny. Wiadomo bowiem, że zdarzenia nadzwyczajne występują sporadycznie i nie można ich przewidzieć. Ponadto, odpisy z tytułu aktualizacji wyceny składników bilansowych będą zależały od warunków rynkowych, a nie tylko od samego przedsiębiorstwa. Dlatego też analiza zmienności wyników powinna głównie dotyczyć obszaru podstawowej działalności operacyjnej oraz kosztów finansowych, co zostało przedstawione na rysunku 1. Jeżeli okaże się, że te kategorie także charakteryzują się dużą zmiennością (tj. zachowują się w sposób nietypowy), to wówczas ryzyko zmienności w tym zakresie jest wysokie i trudno będzie przewidzieć wyniki w przyszłości.

W **ryzyku braku realizacji wyników**, oprócz sytuacji związanej z brakiem zrealizowania wyników, chodzi także o realistyczność wykazywanych przychodów i kosztów. W ramach przychodów i kosztów można bowiem wyodrębnić:

- a) przychody i koszty rzeczywiste – wynikające z zawartych umów z otoczeniem,
- b) przychody i koszty nierzeczywiste (domniemane) – wynikające z zasad rachunkowości i niezwiązane z zawartymi umowami z otoczeniem (np. utworzenie rezerw, dokonanie odpisów aktualizujących itp.). Większość tego typu operacji wykazywanych jest jako przychody i koszty z pozostałej działalności operacyjnej lub z działalności finansowej.

Z rysunku 1 wynika, że jedynie operacje powtarzalne i rzeczywiste mogą być z łatwością przewidywane, jednak pod warunkiem, że dotyczy to firmy działającej w typowych warunkach. Autorka za „typowe warunki” uważa sytuację, w której przychody i koszty z podstawowej działalności operacyjnej mają charakter powtarzalny. Z kolei w przypadku „warunków nietypowych” przychody te i koszty mogą mieć charakter sporadyczny i zależeć od podpisanych kontraktów (np. dotyczy to podmiotów gospodarczych działających w branży budownictwa

Rysunek 1

Możliwości przewidywania składników rachunku zysków i strat w typowych warunkach

Źródło: Opracowanie własne.

mieszkaniowego). Z kolei operacje nierzeczywiste (domniemane), pomimo swej powtarzalności, trudno jest przewidzieć. Fakt, że jednostka dokonała w bieżącym i poprzednim roku odpisów aktualizujących należności nie oznacza, że w przyszłym roku również dokona takich odpisów. Wszystko w tym wypadku zależy od zewnętrznych okoliczności.

W rachunku zysków i strat mamy także do czynienia z **ryzykiem pomiaru wyników**, co jest konsekwencją stosowania szacunkowych metod przy wycenie pozycji bilansowych, na przykład wartości godziwej.

Wartość godziwa jako potencjalne źródło ryzyka

Analizę zagadnień związanych z wartością godziwą należałoby zacząć od określenia rodzajów instrumentów polityki rachunkowości. Można wśród nich wyróżnić [Weber, Kufel 1993, s. 188]:

- 1) instrumenty czasowe,
- 2) instrumenty formalne,
- 3) instrumenty materialne.

Wśród instrumentów czasowych najważniejszą rolę odgrywa prawo wyboru momentu bilansowego i w konsekwencji czas trwania roku obrotowego. Ponadto do grupy tej należy ustalenie terminu przedłożenia, zatwierdzenia i opublikowania sprawozdania finansowego.

Instrumenty formalne obejmują:

- prawo wyboru szczegółowości prezentacji danych w sprawozdaniu finansowym (prawo reguluje jedynie minimalny zakres informacji),

- prawo wyboru wariantu rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych,
- prawo wyboru sposobu podziału zysku/pokrycia straty finansowej.

Zarówno instrumenty czasowe, jak i instrumenty formalne nie wywierają wpływu na wysokość wyniku finansowego. Z kolei instrumenty materialne mają już taką możliwość, wpływając bezpośrednio zarówno na wartość aktywów i pasywów, jak i na wysokość wyniku finansowego. Dlatego też ich siła i zakres oddziaływania jest największy. Instrumenty materialne można podzielić na dwie grupy [Weber, Kufel 1993, s. 188]:

1. Przedsięwzięcia przesuwające w czasie operacje gospodarcze, których przykładem może być opóźnienie/przyspieszenie zakupów i sprzedaży składników aktywów trwałych i obrotowych. Operacje tego typu najczęściej przeprowadzane są pod koniec roku obrotowego, kiedy znana jest już w przybliżeniu wielkość wyniku finansowego. Przez tego typu operacje można kształtować w pewnym stopniu wartość tego wyniku.
2. Prawa wyboru sposobu ujmowania i wyceny pozycji sprawozdania finansowego. Są one najpowszechniej wykorzystywane w praktyce, a sposób ich wykorzystania podlega obowiązkowi ujawnienia. Należą do nich:
 - a) prawa wyboru ujmowania aktywów i pasywów,
 - b) prawa wyboru wyceny aktywów i pasywów, w tym tworzenie rezerw i rozliczeń międzyokresowych przychodów i kosztów.

Oprócz tego istnieją w obszarze polityki rachunkowości tzw. pola swobodnego działania [Sawicki 2002, s. 39]. Powstają one w wyniku wprowadzenia przez prawo niezamkniętej listy metod wyceny wartości (przykładowo rezerwy na zobowiązania mogą być wyznaczane według różnych metod). Dodatkowo pola swobodnego działania są efektem pojawiania się zdarzeń nowych, niepowtarzalnych lub specyficznych dla danego przedsiębiorstwa, a nieuregulowanych jeszcze przepisami prawa. Z taką sytuacją mieliśmy do czynienia w latach 80. i 90. XX wieku, kiedy to gwałtowny rozwój instrumentów finansowych znacznie wyprzedził unormowania w tym zakresie w rachunkowości.

Największe możliwości wpływania na obraz zawarty w sprawozdaniach finansowych mają instrumenty z zakresu praw wyboru sposobu ujmowania i wyceny pozycji bilansowych oraz pola swobodnego działania. Te obszary są też głównie źródłem występowania ryzyka w polityce rachunkowości.

Spośród wymienionych powyżej instrumentów polityki rachunkowości najbardziej kontrowersyjnymi stały się ostatnio metody wyceny aktywów i pasywów. W szczególności toczą się spory wokół wyceny według wartości godziwej. Zgodnie z ustawą o rachunkowości (art. 28, ust. 6) za wartość godziwą przyjmuje się kwotę, za jaką dany składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane na warunkach transakcji rynkowej pomiędzy zainteresowanymi, dobrze poinformowanymi i niepowiązanymi ze sobą stronami.

Z jednej strony, analizując zmiany w rachunkowości zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym, można mieć wrażenie, że przyjęta wartość godziwa ma na celu ograniczenie ryzyka nieprawidłowej wyceny aktywów i pasywów. Z drugiej strony może sama w sobie stanowić dodatkowe źródło ryzyka pomiaru. W związku z tym przyjęcie tej metody do wyceny wybranych składników bilansu należy uznać jako innowacyjne, jak i kontrowersyjne. O innowacyjności można mówić w kontekście wychodzenia naprzeciw potrzebom inwestorów i stosowania przepływów pieniężnych do wyceny wartości przedsiębiorstwa w długim okresie, a nie tylko na potrzeby ustalenia wyniku pieniężnego w okresie bieżącym. Zastosowanie tej metody wyceny może zmniejszyć lukę informacyjną między wartością księgową a rynkową przedsiębiorstwa. Z kolei należy zauważyć, że zastosowanie wartości godziwej będzie miało także wpływ na jakość sprawozdań finansowych, co wynika z istoty wartości godziwej i sposobów jej ustalania [Mazur 2011, s. 10]. Wycena składnika bilansu według wartości godziwej niesie bowiem ze sobą pewne konsekwencje. Zmiana wartości aktywów in minus (lub in plus przy pasywach) jest powszechną praktyką stosowaną w rachunkowości ze względu na obowiązującą zasadę ostrożnej wyceny. Jednak wzrost wartości składnika aktywów w wyniku wzrostu jego wartości godziwej powoduje, że w bilansie powstaje zasób hipotetyczny o charakterze wirtualnym, trudnym do zdefiniowania. Zasób ten może stać się realnym dopiero w momencie sprzedaży danego składnika aktywów [Jaruga i in. 2006, s. 108].

Ponadto, wprowadzenie wartości godziwej utrudnia identyfikację grup ryzyka związanych z działalnością gospodarczą. Przykładowo, wycena według wartości godziwej składnika aktywów wpływa na zmianę struktury bilansu, w tym na zmianę struktury aktywów i pasywów. Powoduje to oczywiście zmianę wartości niektórych wskaźników i w efekcie może doprowadzić do błędnej interpretacji kondycji finansowej jednostki gospodarczej. Należy przy tym zaznaczyć, że zmiana wartości składnika bilansu wycenianego według wartości godziwej traktowana jest jako operacja niepowtarzalna (sporadyczna) i nierzeczywista (bo nie odzwierciedla realnej operacji). Zgodnie z rysunkiem 1 taka operacja będzie sprawiała trudności w przewidywaniu przyszłości. Z punktu widzenia inwestora stanowi to dodatkowe utrudnienie w predykcji wybranych składników sprawozdania finansowego.

Warto również zwrócić uwagę na fakt, że obok aktywów wycenianych w wartości godziwej wykazywane są w sprawozdaniu finansowym również aktywa wyceniane według wartości historycznej, których nabycie zostało w przeszłości pokryte środkami pieniężnymi. W efekcie przeszłe i obecne środki pieniężne wykazywane są obok wartości godziwej, niebędącej wartością pieniężną ani teraz, a być może ani w przyszłości. Na ten aspekt problemu zwraca uwagę P. Kabalski pisząc, że w efekcie „(...) bilans staje się zlepkiem pozycji nieaddytywnych. Następuje bowiem dodawanie do siebie wartości składników o odmiennych

podstawach wyceny, np. środki trwale wyceniane według kosztu wytworzenia i instrumenty finansowe wyceniane według wartości godziwej” [Kabalski 2007, s. 260]. Zróżnicowane podstawy wyceny składników bilansu mają także wpływ na analizę wskaźnikową sprawozdań finansowych. Wykorzystywanie wartości godziwej oraz wartości historycznej do wyliczania określonych wskaźników wiąże się z koniecznością dodatkowego komentarza. Ponadto, w obecnym kształcie rachunkowości *de facto* traci się możliwość dokonywania porównań wskaźników między przedsiębiorstwami. Dzieje się tak z uwagi na fakultatywność niektórych rozwiązań przy wycenie składników bilansu (przykładowo dotyczy to wyceny nieruchomości inwestycyjnych). Niektóre jednostki do wyceny tego samego rodzaju składnika majątkowego mogą wybrać model kosztowy, a inne – model wykorzystujący wartość godziwą. A nawet gdyby jednostki wybrały ten sam model, to przy wycenie według wartości godziwej mogą zastosować różne parametry (np. różną stopę dyskontową). W efekcie wycena składników majątku przestaje być porównywalna, a tym samym nie ma możliwości porównywania wskaźników wyliczonych na jej podstawie.

Gmytrasiewicz zwraca także uwagę na wynik finansowy, który poprzez uwzględnienie skutków zmian wartości godziwej staje się wynikiem papierowym, opierającym się na niezrealizowanych przychodach i dyskusyjnych elementach kosztów. Wynik taki można określić jako funkcję wzrostu lub spadku wartości aktywów netto (często oszacowaną), a nie algebraiczną sumę wartości realnych operacji wynikowych. Jest on raczej przypisany do całego okresu gospodarowania kapitałem i nie opisuje skutków realnych procesów gospodarowania [Gmytrasiewicz 2007, s. 115]. Wynik taki nie powinien zostać przeznaczony do podziału i wypłaty dywidendy, gdyż nie ma pokrycia w bieżącej wartości gotówki i nie ma pewności, że znajdzie pokrycie w przyszłym przepływie gotówki.

W świetle powyższej analizy widać wyraźnie, że sfera operacji rzeczywistych wyrażona poprzez przepływy pieniężne różni się znacząco od sfery operacji rzeczywistych i nierzeczywistych ujawnionych w rachunku zysków i strat. Można nawet uznać, że w coraz większym stopniu operacje nierzeczywiste kształtują wynik finansowy. W związku z tym pojawiają się pytania o jego interpretację oraz o zasady podziału. Jak bowiem można interpretować tradycyjne wskaźniki (takie jak ROA, ROE) wyliczone na podstawie operacji nierzeczywistych? Jak można dzielić zysk i realnie go wypłacać właścicielom skoro został on „stworzony” poprzez operacje o charakterze wirtualnym? Jak należy czytać sprawozdania finansowe, które co do zasady miały odzwierciedlać ogół operacji dokonanych przez dany podmiot gospodarczy, skoro okazuje się, że spora część operacji w ogóle nie miała miejsca w rzeczywistości? Takich pytań można mnożyć jeszcze więcej. Wszystkie one mają na celu podważenie

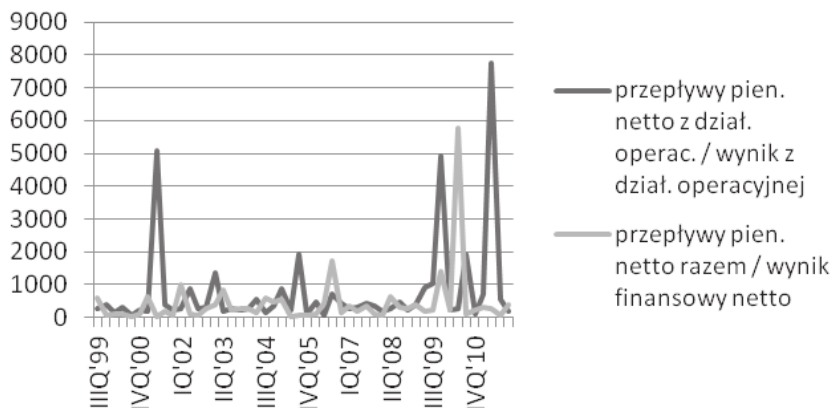
wiarygodności dotychczasowych sprawozdań finansowych takich jak bilans czy rachunek zysków i strat. W konsekwencji czytelnicy sprawozdań finansowych powinni swoją uwagę skoncentrować na rachunku przepływów pieniężnych odzwierciedlającym rzeczywiste przepływy środków pieniężnych.

Analiza sprawozdań finansowych wybranych spółek

Wprowadzenie możliwości wyceny składników majątkowych według wartości godziwej spowodowało głośnie krytyki pod adresem wartości poznawczej aktualnych sprawozdań finansowych. Krytykowany jest bilans, jak również rachunek zysków i strat, o czym była mowa we wcześniejszej części niniejszego opracowania. W związku z tym pojawia się pytanie, w jak dużym stopniu wyniki wykazywane w rachunku zysków i strat odbiegają od rzeczywistych przepływów gotówkowych. W tym celu wybrano w sposób losowy 20 spółek, których akcje notowane są na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Część spółek prowadzi działalność handlową (10 spółek), natomiast pozostałe zajmują się produkcją i przetwarzaniem żywności. Analizowane sprawozdania finansowe tych spółek w ujęciu rocznym i kwartalnym zostały pozyskane ze zbioru danych Notoria Serwis S.A. (ir.notoria.pl). Badaniem objęto okres od III kwartału 1999 r. do IV kwartału 2011 r. Liczba danych w poszczególnych okresach różniła się, gdyż nie wszystkie spółki ujawniły takie informacje.

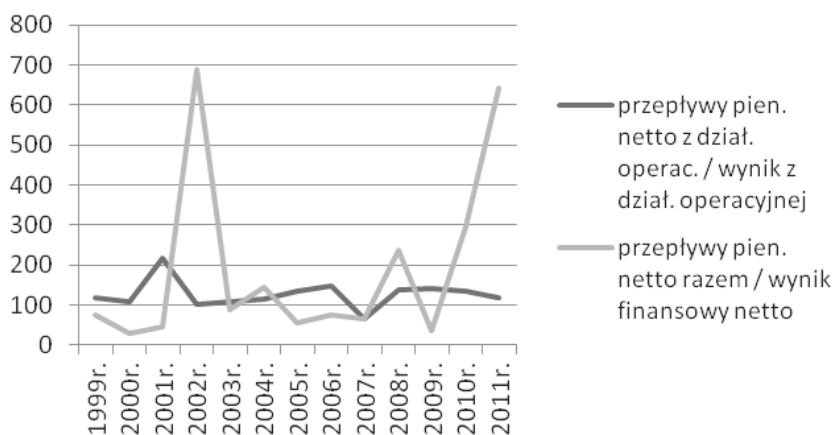
W pierwszej kolejności przeanalizowano średni udział przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej w stosunku do wyniku finansowego z działalności operacyjnej w ujęciu kwartalnym i rocznym. Następnie zostały wyliczone średnie wartości przepływów pieniężnych netto razem w porównaniu do wyniku finansowego netto. Na rysunku nr 2 i 3 zostały przedstawione średnie wartości analizowanych wskaźników.

Na wykresach (rys. 2 i 3) widać wyraźnie, że istnieją duże rozbieżności między wartościami w ujęciu kasowym (z rachunku przepływów pieniężnych) i w ujęciu memoriałowym (z rachunku zysków i strat). Te rozbieżności widać szczególnie w 2002 r., kiedy wprowadzono sporo zmian w ustawie o rachunkowości, w tym m.in. pojęcie wartości godziwej. Z kolei począwszy od 2005 r. spółki publiczne miały obowiązek stosować MSR/MSSF. Na rysunku 2 widać wyraźnie, że w 2005 oraz w 2006 r. rozbieżności między ujęciem memoriałowym i kasowym zwiększyły się. Co ciekawe, w latach 2009, 2010, 2011 rozbieżności te były również zauważalne w ujęciu kwartalnym. Można to tłumaczyć konsekwencjami kryzysu finansowego, który „zmusił” przedsiębiorstwa do kreowania wyniku finansowego głównie w sferze memoriałowej.

Rysunek 2

Średni udział wielkości w ujęciu kasowych w stosunku do ujęcia memoriałowego dla analizowanych spółek w okresach kwartalnych [%]

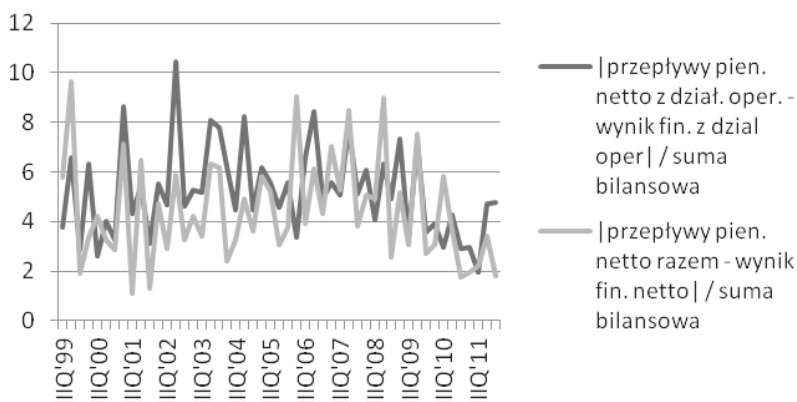
Źródło: Opracowanie własne.

Rysunek 3

Średni udział wielkości w ujęciu kasowych w stosunku do ujęcia memoriałowego dla analizowanych spółek w okresach rocznych [%]

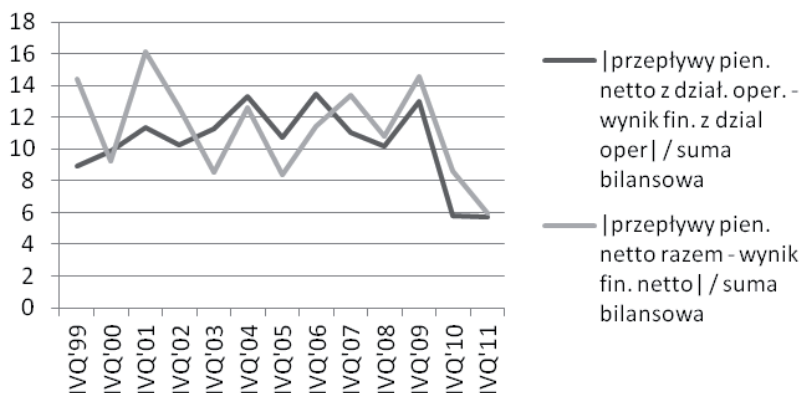
Źródło: Opracowanie własne.

Należy również zaznaczyć, że podczas analizy wyeliminowano przypadki, dla których wartość wyliczonych wskaźników była ujemna. Oznaczało to sytuację, w której na przykład przepływy pieniężne z działalności operacyjnej były ujemne, a wynik z działalności operacyjnej dodatni. Przypadki takie wyraźnie

Rysunek 4

Średni udział wartości bezwzględnej różnicy między przepływami pieniężnymi i odpowiadającymi im wynikami finansowymi w stosunku do sumy bilansowej dla analizowanych spółek w okresach kwartalnych [%]

Źródło: Opracowanie własne.

Rysunek 5

Średni udział wartości bezwzględnej różnicy między przepływami pieniężnymi i odpowiadającymi im wynikami finansowymi w stosunku do sumy bilansowej dla analizowanych spółek w okresach rocznych [%]

Źródło: Opracowanie własne.

pokazują, jak duże potrafią być rozbieżności między rachunkiem wyników i rachunkiem przepływów pieniężnych. Utrudniają one jednak interpretację analizowanych wskaźników, dlatego też nie były one brane pod uwagę przy wyliczaniu średniej wartości omawianych wskaźników.

Na koniec został policzony wskaźnik, który ukazuje, jaki jest udział bezwzględnej wartości różnicy między wybranymi przepływami a odpowiednimi wynikami z rachunku zysków i strat w stosunku do sumy bilansowej. Wskaźnik ten uświadamia, jakie są rozbieżności między wartościami wykazywanymi w ujęciu memoriałowym i kasowym w stosunku do sumy bilansowej. Wyniki obliczeń zostały przedstawione na rysunku 4 w ujęciu kwartalnym oraz na rysunku 5 w ujęciu rocznym. Oczywiście, zmienność tych wskaźników jest duża, ale warto zauważyć, że rozbieżności między ujęciem memoriałowym i kasowym w IV kwartale 2002 r. przekroczyła wartość aż 10% sumy bilansowej. Co ciekawe, w ostatnim okresie wartość tych wskaźników zmniejsza się.

Średnie wartości udziałów różnicy między ujęciem memoriałowym i kasowym w stosunku do sumy bilansowej były następujące:

przepływy pieniężne netto razem – wynik finansowy netto = 4,46%

Wyniki obu wskaźników są zbliżone. Związane jest to z tym, że działalność operacyjna obejmuje zarówno podstawową działalność operacyjną, jak i pozostałą działalność operacyjną. Niestety, na podstawie dostępnych baz danych nie było możliwe wyliczenie wyniku ze sprzedaży i porównanie go z odpowiednimi wielkościami z rachunku przepływów pieniężnych.

Zakończenie

Sprawozdania finansowe przygotowywane są z myślą o podmiotach zewnętrznych, głównie inwestorach, którzy na podstawie informacji w nich zawartych podejmują swoje decyzje. Sprawozdania finansowe, zgodnie z zasadą *true and fair view*, powinny odzwierciedlać prawdziwy i rzetelny obraz kondycji finansowej danej jednostki gospodarczej. Na podstawie tych sprawozdań inwestor powinien być w stanie ocenić ryzyko związane z prowadzoną przez jednostkę działalnością gospodarczą tak, aby wiedział na ile ryzykowna jest dana inwestycja. Jednak wraz z rozwojem rachunkowości w sprawozdaniach finansowych pojawiają się w coraz większym zakresie operacje o charakterze nierzeczywistym, które nie mają miejsca w jednostce, lecz są skutkiem przyjętych zasad rachunkowości, w tym w szczególności przyjętych metod wyceny. W niniejszym opracowaniu skoncentrowano się głównie na wycenie według wartości godziwej. W efekcie wartości prezentowane w bilansie tracą na przejrzystości, gdyż obok wartości historycznych pojawiają się domniemane przyszłe wartości.

Ponadto, rachunek zysków i strat uwzględnia w coraz większym stopniu operacje nierzeczywiste, będące konsekwencjami stosowanych zasad wyceny. W związku z tym wypracowany zysk może znacznie się różnić od wygenerowanych przez jednostkę przepływów pieniężnych. Przeprowadzone badania na grupie 20 spółek potwierdzają te tezy. W szczególności można zauważyć wzrost tych rozbieżności w przypadku zmiany przepisów w rachunkowości oraz w sytuacji trudności finansowych spowodowanych kryzysem. Warto również zauważyć, że rozbieżności te wynosiły w przybliżeniu średnio 5% sumy bilansowej. A zdarzały się także i takie okresy, w których rozbieżności przekroczyły ponad 10% sumy aktywów. Jest to stosunkowo dużo. W rezultacie możliwości identyfikacji ryzyka w sprawozdaniach finansowych są coraz mniejsze, gdyż coraz trudniej jest przewidywać przyszłe wartości składników sprawozdań finansowych.

Literatura

- GMYTRASIEWICZ M., *Teoria rachunkowości a Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, [w:] Cebrowska T., Kowalik A., Stępień R. (red), *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro*, SKwP, Warszawa 2007.
- JARUGA A.A, FRENDEL M., IGNATOWSKI R., KABALSKI P., *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne*, SKwP, Warszawa 2006
- KABALSKI P., *Wybrane problemy wyceny rzeczowego majątku trwałego według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, [w:] Sobańska I., Szychta A. (red.), *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007.
- MAZUR A., *Wartość godziwa – potencjał informacyjny*, Difin, Warszawa 2011.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 108/2006 z dnia 11 stycznia 2006 r. zmieniające rozporządzenie nr 1725/2003 przyjmujące niektóre międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do MSSF 1, 4, 6 i 7, MSR 1, 14, 17, 32, 33, 39, Interpretacji 6 IFRIC, DZ.Urz. UE nr L 24.
- SAWICKI K., *Polityka bilansowa i analiza finansowa. Nowoczesne instrumenty zarządzania firmą*, Ekspert, Wrocław 2002
- Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r., Dz.U. z 1994 r. Nr 121, poz. 591.
- WEBER J., KUFEL M. (red), *Wprowadzenie do rachunkowości spółek. Bilansowanie majątku i kapitałów*, Wyd. „Park”, Bielsko-Biała 1993.
- WIELOGÓRSKA-LESZCZYŃSKA J., *Rok 2007 – ujawnienia na temat ryzyka w świetle Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, [w:] Karmańska A., *Ryzyko w rachunkowości*, Difin, Warszawa 2008.

The Ability of Identifying the Economic Risk in the Financial Statements

Abstract

Investors making their decisions rely on the data in the financial statements. They seek there the information about the risks associated with the operations of the commercial entity. Such knowledge is essential for them, because the success of investment depends also on the degree of risk that a company is exposed to. Unfortunately, a chance of identifying economic risks in the financial statements is significantly limited. The meaning of the measurement risk is becoming more and more important in the financial statements as a result of the changes in the accounting rules.

This paper is devoted mainly to fair value, as one of the methods of measuring values. The paper lists the advantages and disadvantages and also the consequences of using fair value method in financial statements. In the last part the author presents the calculated ratios on the basis of financial reports of selected entities. The results indicate the differences between the real values and non-real values as a consequence of using, among others, fair value method.